

بررسی روش‌های ترغیب معلمان به استفاده از طرح درس در دوره راهنمایی تحصیلی شهرستان دماوند

رضا نهاوندی*

کبری لشکری**

علیرضا تلخابی علیشاه***

چکیده: این پژوهش با هدف بررسی روش‌های ترغیب معلمان به استفاده از طرح درس در دوره راهنمایی تحصیلی شهرستان دماوند صورت گرفته است. برای این منظور با طراحی پرسش‌نامه‌ای، نظر ۱۶۵ نفر از معلمان دوره راهنمایی تحصیلی شهرستان دماوند در مورد طرح درس مورد پرسش واقع شد. داده‌های به دست آمده با آزمون‌های t تک گروهی، t گروه‌های مستقل و هم‌چنین تحلیل واریانس یک طرفه و با استفاده از نرم افزار SPSS مورد تحلیل قرار گرفت. یافته‌ها نشان می‌دهد که عدم توانایی و آگاهی از نحوه تهیه طرح درس، مزایای آن، کمبود فرصت، حجم و نوع درس، گذراندن کلاس‌های آموزشی و واکنش مسئولان، همگی نقش مهمی در استفاده از طرح درس توسط معلمان دارند. بررسی متغیرهای جنسیت، وضعیت تأهل، سطح تحصیلات، سابقه کار، گذراندن دوره‌های آموزشی و رضایت شغلی با استفاده از طرح درس نیز مبین این مسأله است که بین نظرات زنان و مردان، و بین آراء افراد متأهل و مجرد در استفاده از طرح درس تفاوت معناداری وجود دارد. بررسی متغیر سطح تحصیلات و استفاده از طرح درس نیز نشان داد که نظرهای معلمان با سطوح تحصیلی مختلف، متفاوت است. هم‌چنین با افزایش سابقه کار، عامل کمبود فرصت، اهمیت بیشتری در استفاده از طرح درس پیدا می‌کند. نظرهای معلمان دوره دیده و دوره ندیده در استفاده از طرح درس نیز، تفاوت معناداری داشته و معلمان دوره دیده بیش از معلمان دوره ندیده به عامل آگاهی از مزایای طرح درس تأکید داشته‌اند. هم‌چنین، معلمان دارای رضایت شغلی متوسط، اهمیت کمتری را برای عامل گذراندن دوره‌های آموزش طرح درس در نظر می‌گیرند و با افزایش رضایت شغلی، استفاده از طرح درس افزایش می‌یابد.

واژه‌های کلیدی: معلمان، روش‌های ترغیب، طرح درس.

* دانشگاه آزاد اسلامی واحد دماوند، گروه علوم تربیتی، دماوند، ایران. rezanahavandi95@yahoo.com

** دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، گروه روان‌شناسی، تهران، ایران. ak.lashgari@gmail.com

*** دانشگاه آزاد اسلامی واحد دماوند، گروه علوم ارتباطات، دماوند، ایران. ali.talkhabi@yahoo.com

مقدمه

هر نظام آموزشی دارای اهداف، رسالت‌ها و آرمان‌هایی است که می‌خواهد در نهایت از طریق آموزش و پرورش به آنها دست یابد. برای دستیابی به این اهداف، آموزش و پرورش باید شرایط لازم و کافی انگیزش درونی و بیرونی معلمان را فراهم کند تا بتواند به طور عینی و عملی از آنها انسان‌های مفید و مؤثر برای خود و جامعه تربیت نماید.

نقش اصلی و حساس معلم در امر آموزش و پرورش بر هیچ کس پوشیده نیست و همه آحاد جامعه بر این عقیده‌اند که معلم می‌تواند جامعه‌ای را متحول سازد. از آن‌جا که معلم با روح و روان و احساس‌های افراد سر و کار دارد، چنانچه به درستی عمل نکند زیان‌های جبران ناپذیری بر جای می‌گذارد. لذا معلم باید در تدریس خود راه و روشی را انتخاب کند تا بتواند درس را با آسان‌ترین روش، قابل فهم نماید. مطالبی را که از نظر زیرسازی و اهمیت در درجه اول قرار دارد بر سایر مطالب تقدم دارد و ترتیب، مقدمه‌ها، زمینه‌سازی مطالب و تنظیم مسائل بنیادی را بر اساس تکنولوژی نوین، در بررسی موضوع مورد بحث، رعایت کند (مجدفر، ۱۳۷۳: ص ۱۳).

مسئله استفاده از تکنولوژی و امکان‌های آموزشی و طرح درس در جریان تدریس از مسائل مهمی است که امروزه در محافل آموزشی به اهمیت و ضرورت استفاده از آن توجه شده است. (پورمحمد، ۱۳۷۶: ص ۳۸). طرح درس، یکی از ابزارهای مناسب نرم افزاری است که در خدمت آموزش صحیح قرار می‌گیرد و یادگیری را تسهیل و تکلیف معلم و دانش آموز را در ابتدا، وسط کار و انتهای آموزش به خوبی و با صراحت مشخص می‌کند. طرح درس یک گلدان پر از گل، یک تابلوی نقاشی زیبا و یک پرده گل بوته‌دار قشنگ نیست که وجودش در کلاس‌های درس باعث زیبایی ظاهری گردد و نبودش هم، چیزی از کیفیت آموزش نکاهد. بلکه طرح درس به عنوان ابزار مفید نرم افزاری، عنصر لاینفک و شاید محور تکوین هر نظام آموزشی است (مجدفر، ۱۳۷۳: ص ۲۹).

طرح درس که در اصطلاح لغوی به معنی انداختن، افکندن، دور کردن، پیشنهاد کردن، پی‌ریزی کردن نقشه، مطلب یا قانونی را گویند که برای مطالعه تهیه می‌شود (عمید، ۱۳۷۶: ص ۸۴۳). طرح درس را می‌توان از مهم‌ترین راه‌های صحیح ارائه مفاهیم و مطالب درسی در کلاس دانست. متأسفانه با همه تأکیدهای فراوان آموزش و پرورش و تکنولوژی آموزشی بر اهمیت طرح درس، معلمان کمتر از این نرم افزار مفید استفاده می‌کنند و شاید بتوان مهم‌ترین عامل

استفاده نکردن از طرح درس عدم آگاهی از مزایا و ضرورت طرح درس دانست (اندرود، ۲۰۰۷: ص ۱۰-۱۲). در راستای تدوین طرح درس تهیه طرح درس روزانه که شامل پیش‌بینی و تنظیم مجموعه فعالیت‌های است که معلم از پیش برای رسیدن به یک یا چند هدف آموزشی ویژه در یک جلسه تدارک می‌بیند برای یادگیری دانش‌آموزان و تسهیل این امر ضروری است (شعبانی، ۱۳۸۵: ص ۱۲۹).

با توجه به نقش کلیدی معلم در آموزش و پرورش به‌منظور هرچه بهتر نمودن بهره‌وری سازمان آموزش و پرورش کشور، توجه ویژه به مشکل‌ها، دیدگاه‌ها و عوامل انگیزشی معلمان امری ضروری است و برای موفقیت در این امر بایستی مشکل‌های معلمان و چگونگی استفاده از عوامل انگیزشی در این راستا شناسائی و راه کارهای مناسب جهت استفاده بهینه از آن‌ها ارائه گردد. از آن‌جا که خود معلمان یکی از عناصر فعال در این راستا می‌باشند بنابراین لزوم شناخت مشکل‌ها و موانع موجود معلمان در این زمینه و ارائه راه کارهایی جهت ترغیب معلمان به استفاده از آن به عنوان مشکل اساسی مطرح می‌شود. پرسش آغازین این طرح این است که چرا معلمان علیرغم مهارت در تدوین و طراحی درس چندان رغبتی به استفاده از طرح درس را در کلاس‌های درسی خویش ندارند و چه محدودیت‌ها و یا چه مشکل‌هایی پیش روی معلمان وجود دارد که مانع از استفاده آنان از طرح درس می‌شود. پس یافتن روش‌های ترغیب معلمان به استفاده از طرح درس گامی اساسی در علت‌یابی عدم رغبت آنان می‌باشد که درصدد یافتن جواب اساسی بدان هستیم. این پژوهش درصدد آن است که روش‌های مفید و ارزشمند ترغیب معلمان به طراحی درس را که در نهایت به اثر بخشی فرایند یاددهی و یادگیری می‌انجامد، بیابد. مدرسه اولین نهاد تعلیم و تربیت در نظام آموزشی کشور و معلم اساسی‌ترین عامل رشد شخصیت مطلوب کودکان و نوجوانان به حساب می‌آید. شایستگی هر نظام آموزشی شایستگی معلمان است. هرچه پیشرفت‌های علمی و فنی سرعت گیرد و فن‌آوری پخته‌تری در اختیار انسان قرار گیرد، ضرورت آشنایی با دانش بیشتر را برای نسل آینده فراهم می‌سازد. از طرفی نوآوری‌های علمی نیز باعث کهنه شدن مدل‌ها، الگوها و راهبردهای قبلی می‌شود. بنابراین وظیفه آموزش و پرورش در دنیای مدرن امروزی که با سرعتی شگرف به سوی تغییر و تحول پیش می‌رود، تنها انتقال معلومات به فراگیران نیست، بلکه آماده کردن آن‌ها برای زندگی و حل معضلات با توجه به نیازهای جامعه و فرد می‌باشد. در شرایط فعلی افزایش جمعیت دانش‌آموزی و افزایش اطلاعات بشری با وجود وسایل ارتباط جمعی پیشرفته و

افزایش تقاضا برای آموزش و پیدایش نظریه‌های جدید آموزشی استفاده از طرح درس را برای معلم ضروری می‌سازد. زیرا رعایت ترتیب منطقی در درس مهم‌ترین روشی است که شاگرد، در فهم حقایق درس بدان نیازمند است و طراحی آموزشی هدایت صحیح و مرحله به مرحله جریان آموزشی است. ضرورت بهره‌جویی از طرح درس در امر آموزش را در دلایل متعددی می‌توان جستجو کرد که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به آسان شدن کار برای سه گروه معلمان، دانش آموزان و راهنمایان تعلیماتی اشاره کرد. نگارش طرح درس توجه معلم را به انتخاب روش‌ها و فنون مناسب برای درس‌های مختلف جلب می‌کند و به معلم فرصت می‌دهد تا مشکلات احتمالی تدریس را پیش‌بینی کند. همچنین با ایجاد ذوق و رغبت و نوآوری به معلم کمک می‌کند تا پیش‌بینی‌های لازم را برای تهیه وسایل آموزشی و رسانه‌ها به عمل آورد.

طرح درس به شکل امروزی آن، در سال ۱۹۵۰ به وسیله روان‌شناسان برجسته امر تعلیم و تربیت "بنجامین. اس. بلوم" شکل گرفت و در سال ۱۹۶۲ "رابرت گلیرز" نظرات تکمیلی خود را در راستای دیدگاه‌های بلوم مطرح کرد که تا به امروز نیز مد نظر برنامه ریزان و هدف‌گذاران آموزشی و دست‌اندرکاران امور آموزشی در سطح جهان بوده است.

در ایران مفهوم طرح درس، برای نخستین بار در سال‌های نخست دهه چهل به طور پراکنده و در دو دهه اخیر به طور مرتب به کتاب‌های آموزشی مراکز تربیت معلم و دانشکده‌های علوم تربیتی ایران راه یافته است. ولی متأسفانه با عدم استقبال معلمان روپرو گشته است (مجدفر، ۱۳۷۳: ص ۵). به طور کلی برای تهیه یک طرح درس، مراحل و نکات زیر را به ترتیب دنبال کرد.

۱- مشخصات کلی

ابتدا باید نام درس، موضوع درس، مدت جلسه، شماره طرح درس، نام مدرسه، تعداد دانش آموزان، کلاس و دوره تحصیلی، نام معلم و تاریخ در بالای صفحه کاربرگ طرح درس نوشته شود.

۲- مشخص کردن اهداف کلی، جزئی و رفتاری

یک معلم آگاه هدف‌های کلی و رفتاری موضوعی که قصد تدریس آن را دارد مشخص می‌نماید.

۱-۲- **هدف‌های کلی:** یک هدف کلی، یک عبارت واحد است که وضعیت فراگیر را پس از دریافت یک عمل آموزشی توصیف می‌کند (ملکی، ۱۳۷۹: ص ۶۲).

۲-۲- **هدف های جزئی:** هدف های کلی قابلیت هایی هستند که قرار است فراگیران پس از گذراندن مجموعه ای از تجارب یادگیری کسب کنند. چون این هدف ها با واژه های کلی بیان می شوند معمولاً توضیح بیشتر ضروری است. این توضیح از طریق ارائه مجموعه ای از هدف های جزئی انجام می پذیرد (همان منبع، ص ۶۵).

۲-۳- **هدف های رفتاری:** هدف های رفتاری عبارتند از: اعمال، رفتارها، حرکات و آثاری که قابل مشاهده کردن، شنیدن، لمس کردن و قابل سنجش باشند (صفوی، ۱۳۸۱: ص ۱۹). برای طرح هدف های رفتاری رعایت چهار ویژگی و مخاطب، فعل رفتاری، شرایط، معیار و درجه ضروری می باشد.

برای تدوین اهداف در نظر داشتن سطوح مختلف حیطه های (شناختی، عاطفی، روانی و حرکتی) الزامی است. دانشمندان تعلیم و تربیت هدف های تربیتی را در سه حیطه تقسیم بندی کرده اند. این حیطه ها عبارتند از:

- **حیطه شناختی:** تغییراتی که در اثر تعلیم و تربیت در ذهن ایجاد می شود و ماهیت آن دانش و معلومات است. این طبقه به جریان هایی که با شناخت و اندیشه انسان سروکار دارند مربوط می شود (سیف، ۱۳۸۴: ص ۴۴).

- **حیطه عاطفی:** آنچه که به ارزش ها، نگرش ها و احساسات مربوط می شود در این طبقه جای می گیرد. طبقه بندی حوزه عاطفی با علاقه، انگیزش، نگرش، قدردانی و ارزش گذاری سروکار دارد (همان منبع: ص ۴۶).

- **حیطه روانی و حرکتی:** آنچه که با مهارت های حرکتی ارتباط پیدا می کند. یا به عبارتی هر فعالیتی که علاوه بر جنبه روانی جنبه جسمانی داشته باشد (هارو، ۱۹۷۲، ترجمه کیامنش، ۱۳۶۵: ص ۴۷).

۳- وسایل آموزشی

انتخاب رسانه های مناسب منجر به آموزش مؤثرتر خواهد شد. از یک رسانه آموزشی نمی توان در همه موقعیت های آموزشی استفاده کرد. هر موقعیت آموزشی رسانه خاص خود را طلب می کند. بدون توجه به قابلیت های رسانه های آموزشی در موقعیت های مختلف، نمی توان از آنها استفاده مناسبی به عمل آورد. به طور کلی عوامل مؤثر در انتخاب رسانه ها عبارتند از: نوع هدف های آموزشی، ویژگی های مخاطبان، روش ها و فنون آموزشی، قابلیت رسانه برای انتقال پیام

مورد نظر، جذابیت رسانه، کیفیت فنی هنری، عملی بودن و سهولت کاربرد و اقتصادی بودن (ابراهیمی، ۱۳۸۸: ص ۱۵).

۴- روش‌های تدریس

با پیشرفت علوم و فنون و پیچیده شدن جوامع بشری نیازهای فردی اجتماعی نیز پیچیده‌تر می‌شود و برای ارضای نیازهای پیچیده احتیاج به علوم و فنون پیچیده‌تر می‌باشد. کسب علوم و فنون در سایه به کارگیری روش‌های مفید و مؤثر، جدید و کارآمد در آموزش امکان پذیر است. به همین دلیل به منظور نیل به اهداف آموزشی تعیین شده بهره‌گیری از روش‌های تدریس و الگوهای تدریس متناسب با هدف‌های درس و نوع مطالب و بحث، نوع کلاس، تعداد دانش آموزان و غیره، روش‌ها و الگوهای خاص مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۵- قبل از شروع درس

هر معلمی قبل از شروع درس باید از حضور دانش آموزان آگاهی حاصل کند، همچنین مطمئن شود که آنان از سلامت روحی و جسمی برای شروع درس آمادگی دارند زیرا دانش آموزان باید در آغاز درس احساس آرامش نمایند و مشتاقانه منتظر یادگرفتن درس جدید باشند. پیش از شروع درس جدید چنانچه از قبل تکلیفی برای دانش آموزان تعیین شده است مورد بازدید و بررسی قرار گیرد و برنامه‌های دیگر با صلاح دید معلم انجام گیرد. ولی باید توجه داشت که کارهای قبل از شروع درس نباید زیاد طول بکشد زیرا طولانی شدن این مرحله از شور و شوق اولیه فراگیران می‌کاهد.

۶- ارزشیابی تشخیصی

پیش از آغاز درس جدید معلم باید رفتار ورودی دانش آموزان را مشخص سازد. سیف (۱۳۸۸) معتقد است که، "رفتار ورودی بر آمادگی فرد برای یادگیری رفتاری تازه دلالت دارد. به سخن دیگر آنچه کسی قبلاً یاد گرفته است یا آنچه برای شروع به یادگیری مطلبی تازه می‌بایست یاد گرفته باشد رفتار ورودی او نامیده می‌شود".

معلم قبل از شروع درس جدید باید اطمینان حاصل کند که دانش آموزان مطالب درس قبل، به خصوص مطالبی که دانستن آنها برای درس جدید پیش نیاز محسوب می‌شود را می‌دانند. به همین دلیل به هر طریق که لازم می‌داند از پیش دانسته‌های دانش آموزان ارزشیابی به عمل می‌آورد.

نوع ارزشیابی بستگی به نوع درس و هدف‌های درسی می‌تواند از سؤال شفاهی تا آزمون کتبی متغیر باشد. توجه به میزان اطلاعات قبلی دانش آموزان، از این بابت که سطح درس دادن براساس آن تنظیم شود ضروری می‌باشد.

۷- آماده سازی

آماده سازی فعالیتی است که معلم از طریق آن سعی می کند ارتباط معناداری بین تجربیات قبلی، انتظارات و نیازهای شاگردان با هدف های آموزشی کلاس برقرار کند. معلم پیش از آن که مطلب اصلی را به دانش آموزان ارایه دهد، باید ذهن و حواس آنها را برای آموختن درس جدید جلب نماید. به طور کلی هدف از آماده سازی عبارت است از تمرکز بخشی حواس فراگیران، معرفی ضمنی غیرمستقیم موضوع درس به ایجاد علاقه، انگیزه و کنجکاوی در دانش آموزان برای یادگیری مطلب جدید. معلمان مسئولان پدیدآوری موقعیت هایی هستند که در کارآموزان و دانش آموزان ایجاد انگیزه کنند. آنان باید موضوعات درس و سایر موارد آموزشی را به گونه ای آراسته و ترتیب دهند که نیازهای فراگیرندگان برآورده شود (احدیان و آقازاده، ۱۳۷۸: ص ۴۵).

۸- ارائه درس

این قسمت اساس- ارائه طرح درس را تشکیل می دهد و باید به کاملترین وجه تنظیم گردد. درس جدید باید بر پایه دانسته ها و تجارب قبلی دانش آموزان طراحی و ارایه گردد. به طوریکه ارتباط منطقی درس جدید با مرحله آماده سازی حفظ گردد. مطالب ارایه شده باید دارای پیوستگی و نظم منطقی باشد.

۹- فعالیت های تکمیلی

انتخاب روش برای انجام فعالیت های تکمیلی به موضوع و هدف درس بستگی دارد به عنوان مثال، اگر درسی که ارائه می شود به جمع بندی نیاز دارد معلم باید نوع آن را انتخاب کند، آیا جمع بندی را به طور شفاهی انجام دهد یا به صورت های دیگر و غیره.

۱۰- ارزشیابی تکوینی

فرایندی منظم برای تعیین و تشخیص میزان پیشرفت دانش آموزان در رسیدن به اهداف آموزشی را ارزشیابی گویند (سیف، ۱۳۸۶: ص ۳۱). ارزشیابی تکوینی به معنای ارزشیابی در همه مراحل تهیه برنامه است. در سراسر فرایند تدوین برنامه باید انجام ارزیابی پرداخت و در هیچ شرایطی نباید ارزیابی را وانهاد (ملکی، ۱۳۷۹: ص ۸۴).

زمان بندی طرح درس به تناسب و صلاحدید معلم و توانایی دانش آموزان برحسب یک جلسه آموزشی بین بندهای ۵ تا ۱۰ یعنی قبل از شروع درس، ارزشیابی تشخیصی، آماده سازی، ارائه درس، فعالیت های تکمیلی و ارزشیابی تکوینی تقسیم می شود.

- کالین^۱ (۲۰۰۷) بیان می‌کند، زمانی که من تدریس را آغاز کردم قراردادهای مکمل گوناگونی را امضا کردم؛ مشاور باشگاه علوم انسانی مدرسه که شامل انتشار مجله ادبی مدرسه (دوبار در سال) می‌شود؛ مشاور دانش آموزان سال چهارم که به معلمانی برای طراحی فعالیت‌های هفتگی و مهمانی‌ها و پیک نیک‌ها نیاز دارد؛ مشاور دانش آموزان سال سوم که به معلمانی برای طرح ریزی دو مورد از بزرگترین وقایع اجتماعی و مهمانی سال آخر تحصیلی نیاز دارد. زیر مجموعه این زنجیره منابع تدریس است که شامل آگهی‌های آموزشی، طرح درس، منابع چاپ شده و نوارهای صوتی و تصویری می‌شود. علاوه بر مقاله‌ها و مسابقه‌ها، نمایش پردازان کتاب-هایی را در رابطه با تئاتر منتشر کرده‌اند که اخباری را در مورد تولیدهای جدید در نیویورک و دیگر مراکز اصلی تئاتر فراهم می‌کنند (کالین، ۲۰۰۷: ص ص ۱۰۷-۱۱۲).

- نانسی و الیس^۳ (۲۰۰۷)، در کتاب خود بیان کرده‌اند که: اگر آموزگاران خصوصی به یک کلاس آموزش عمومی بروند، شرایط را برحسب نیازهای دانش آموزان و انتقال مفهوم برآورد می‌کنند، و پیشنهادها، آشکار و محسومی را ارائه می‌کنند که به فهم و یادسپاری دانش آموزان و کاربرد مفاهیم کمک خواهد کرد. در تحقیق ما، معلمان عمومی بیان کرده‌اند که مؤثرترین ارتباط‌های آن‌ها با معلمان خصوصی این بوده است که در شش حوزه خاص تبحر داشته‌اند: دانش حرفه‌ای، توانایی سازگار کردن آموزش با نیازهای دانش آموزان، توانایی برآورد صحیح پیشرفت دانش آموزان، به توانایی کارکردن با طیف وسیعی از دانش آموزان، دانش و علاقه به گسترش درک مفهوم آموزه‌ها.

با توجه به ادبیات پژوهش و مبانی نظری مطرح شده و همچنین اهمیت استفاده از طرح درس در بهبود فرایند یادگیری و موفقیت یادگیرندگان، سؤال‌های این پژوهش عبارتند از:

- ۱) آیا توانایی و آگاهی می‌تواند در استفاده از طرح درس مؤثر باشد؟
- ۲) آیا آگاهی از مزایای طرح درس می‌تواند در استفاده از طرح درس مؤثر باشد؟
- ۳) آیا کمبود فرصت برای تهیه طرح درس می‌تواند در استفاده از طرح درس مؤثر باشد؟
- ۴) آیا حجم و نوع درس می‌تواند در استفاده از طرح درس مؤثر باشد؟
- ۵) آیا گذراندن کلاس‌های آموزشی طرح درس می‌تواند در استفاده از طرح درس مؤثر باشد؟
- ۶) آیا واکنش مسئولان مدرسه می‌تواند در استفاده از طرح درس مؤثر باشد؟
- ۷) آیا بین متغیرهای جمعیتی و حرفه‌ای (جنس) و استفاده از طرح درس رابطه وجود دارد؟

1- Collen

2- Marsiyah McHugh

3- Nancy & Elise

۸) آیا بین متغیرهای جمعیتی و حرفه‌ای (وضعیت تأهل) و استفاده از طرح درس رابطه وجود دارد؟

۹) آیا بین متغیرهای جمعیتی و حرفه‌ای (سطح تحصیل) و استفاده از طرح درس رابطه وجود دارد؟

۱۰) آیا بین متغیرهای جمعیتی و حرفه‌ای (سابقه کار) و استفاده از طرح درس رابطه وجود دارد؟

۱۱) آیا بین متغیرهای جمعیتی و حرفه‌ای (گذراندن دوره‌های آموزشی طرح درس) و استفاده از طرح درس رابطه وجود دارد؟

۱۲) آیا علاقه مندی و رضایت از شغل می‌تواند در استفاده از طرح درس مؤثر باشد؟

هدف کلی از انجام این پژوهش، همان طوری که از عنوان پژوهش مشخص می‌باشد، شناسایی روش‌های ترغیب معلمان به استفاده از طرح درس است. به عبارت دیگر می‌توان گفت که منظور از این پژوهش، بررسی عواملی است که باعث می‌شوند معلمان به نگارش و استفاده از طرح درس ترغیب شوند.

روش

در این پژوهش به منظور تحقق هدف‌های مطرح شده و با توجه به ماهیت موضوع، از روش پژوهش پیمایشی یا زمینه‌یابی که از نوع پژوهش‌های توصیفی است، استفاده شده است.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری پژوهش را کلیه معلمان زن و مرد دوره راهنمایی تحصیلی شهرستان دماوند تشکیل می‌دهند که در سال تحصیلی ۱۳۸۸-۱۳۸۷ مشغول به تدریس بودند، طبق آمار مدیریت آموزش و پرورش شهرستان دماوند، عده این افراد ۲۹۷ نفر شامل: ۱۴۲ زن و ۱۵۵ مرد بود. از مجموع ۲۹۷ نفر تعداد کل معلمان دوره راهنمایی تحصیلی شهرستان دماوند بر اساس جدول مورگان ۱۶۵ نفر نمونه آماری انتخاب شدند که متناسب با حجم جمعیت شامل ۵۳/۹ درصد زن و ۴۶/۱ درصد مرد هستند.

روش نمونه‌گیری این پژوهش تصادفی طبقه‌ای است. در این نمونه‌گیری جنس به عنوان طبقه در نظر گرفته می‌شود بدین ترتیب که با احتساب نسبت جنس معلمان دوره راهنمایی تعداد هر گروه به ترتیب ۸۹ زن و ۷۶ مرد در نظر گرفته شد.

ابزار گردآوری اطلاعات

ابزار اندازه‌گیری این پژوهش را پرسش نامه محقق ساخته‌ای که بر اساس مبانی و تئوری‌های طرح درس و با استفاده از نظرات متخصصان علوم تربیتی و روان‌شناسی ساخته شده است، تشکیل می‌دهد. این پرسش نامه دارای دو بخش است، بخش اول مشخصات فردی شامل: سؤالاتی از قبیل جنسیت، وضعیت تأهل، سطح تحصیلات، سابقه تدریس و بخش دوم که شامل ۲۰ سؤال بوده و ۶ عامل واکنش مسئولان، گذراندن کلاس‌های آموزش طرح درس، حجم و نوع درس، کمبود فرصت، آگاهی از مزایای طرح درس، توانایی و آگاهی از استفاده طرح درس و رضایت شغلی را مورد مطالعه قرار می‌دهد. این پرسش نامه به وسیله مقیاس لیکرت (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد) درجه‌بندی گردیده است. در مقیاس لیکرت، پاسخ دهندگان می‌توانند از میان ۵ گزینه مختلف، یکی را انتخاب کنند. به ازاء هر یک از پاسخ‌ها، نمره خاصی برای آنها منظور می‌گردد. بدین ترتیب از مجموع امتیاز مربوط به پاسخ‌ها برای هر یک از پاسخ دهندگان نمره‌ای به دست می‌آید (بست، ترجمه شریفی، ۱۳۸۶: ص ۲۳۹). نمونه‌ای از سؤالات به قرار ذیل است:

- تا چه میزان علاقه‌مند به استفاده از طرح درس هستید؟

- برای داشتن تدریس موفق تا چه میزان به طرح درس نیاز است؟

- تا چه میزان از نحوه نگارش طرح درس (طراحی آموزشی) آگاهی دارید؟

- حجم کتاب‌های درسی تا چه میزان بر استفاده از طرح درس تأثیر دارد؟

با توجه به اینکه این پرسش نامه برای نخستین بار در ایران ساخته شده است، لذا گزارش‌هایی از میزان اعتبار این تست در دست نیست. در پژوهش حاضر به منظور برآورد ضریب اعتبار پرسش نامه از نوعی ضریب همگونی که به آلفای کرونباخ مشهور است استفاده شده است. در ضمن در این پژوهش به منظور برآورد روایی، از روش همبستگی هر سؤال با کل تست (I پیرسون) استفاده شده است.

الف - اعتبار (پایایی)

برای تعیین اعتبار (پایایی) ابزار پژوهش ۳۰ پرسش نامه بین معلمان ۴ مدرسه دخترانه و پسرانه توزیع شد و پس از جمع‌آوری اطلاعات و استخراج نتایج طبق فرمول کرونباخ $\alpha = \frac{k}{k-1} \left(\frac{st^2 - 4st^2}{st^2} \right)$ ضریب آلفای ۰/۷۸ = α به دست آمد.

عناصر فرمول بالا عبارتند از:

K = تعداد سؤال‌ها یا اظهار نظرها در مقیاس نگرش منبع؛

st^2 = واریانس نمره‌های خام آزمودنی‌ها؛

$SI^2 =$ واریانس نمره‌های هر یک از سؤال‌ها یا اظهار نظرها؛

$\infty =$ ضریب اعتبار آزمون.

ضریب ∞ کمترین حد ضریب اعتبار مورد انتظار آزمون را نشان می‌دهد چنان‌که مقدار ∞ خیلی زیاد باشد می‌توان چنین فرض کرد که آزمون از اعتبار قابل قبولی برخوردار است (شریفی، ۱۳۸۹: ص ۱۹۸).

ب - روایی

برای تعیین روایی پرسش‌نامه و اطمینان از اینکه آیا پرسش‌نامه تنظیمی روایی لازم را دارد یا خیر مراحل زیر طی شده است:

پرسش‌نامه بر اساس مطالعه‌های پژوهش‌گر در ۳۶ مورد تدوین شد.

نظر دوستان و همکاران متخصص نیز در تدوین پرسش‌نامه گرفته شد و تعداد ۳ سؤال از پرسش‌نامه حذف شد.

در تدوین پرسش‌نامه از آرای صاحب نظران تعلیم و تربیت استفاده شد و تعداد ۴ سؤال از پرسش‌نامه حذف شد.

در نهایت جهت اعتماد از شفافیت ابزار گردآوری اطلاعات، پرسش‌نامه در اختیار خبرگان از جمله اساتید متخصص در امر تعلیم و تربیت قرار گرفت و اصلاحیه‌های لازم صورت گرفت و بدین ترتیب تعداد سؤال‌های پرسش‌نامه به ۲۰ سؤال تقلیل یافت.

یافته‌ها

جدول بندی به صورت کامپیوتری و با استفاده از نرم افزار SPSS بوده و شاخص‌های مورد استفاده در بخش آماری توصیفی برآورد فراوانی و درصدها، میانگین‌ها، انحراف معیار و نمودار و ... خواهد بود و در بخش استنباطی از آزمون‌های آماری مناسب برای هر یک از سؤال‌ها استفاده خواهد شد. در مورد تحلیل داده‌ها چنانچه متغیرهای جمعیتی را به حساب نیاوریم، تحلیل t تک گروهی خواهد بود، در مورد متغیرهای جمعیتی t و F (یک طرفه) ضریب همبستگی پیرسون مناسب است.

در این قسمت مشخصات دموگرافیک آزمودنی‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جدول ۱ توزیع فراوانی و درصد آزمودنی‌ها به تفکیک جنسیت

جنسیت	شاخص‌ها	فراوانی	فراوانی درصدی
زن		۸۹	۵۳/۹
مرد		۷۶	۴۶/۱
جمع		۱۶۵	۱۰۰

همان‌طور که از جدول فوق مشخص است ۵۳/۹ درصد از آزمودنی‌ها را آزمودنی‌های زن و ۴۶/۱ از آنان را آزمودنی‌های مرد تشکیل داده است.

جدول ۲ توزیع فراوانی و درصد آزمودنی‌ها به تفکیک وضعیت تاهل

وضعیت تاهل	شاخص‌ها	فراوانی	فراوانی درصدی
مجرد		۳۹	۲۳/۶
متاهل		۱۲۶	۷۶/۴
جمع		۱۶۵	۱۰۰

همان‌طور که از جدول فوق مشخص است ۲۳/۹۶ درصد از آزمودنی‌ها را آزمودنی‌های مجرد و ۷۶/۴ از آنان را آزمودنی‌های متاهل تشکیل داده است.

جدول ۳ توزیع فراوانی و درصد آزمودنی‌ها به تفکیک سطح تحصیلات

سطح تحصیلات	شاخص‌ها	فراوانی	فراوانی درصدی
فوق دیپلم		۶۳	۳۸/۲
لیسانس		۹۶	۵۸/۲
فوق لیسانس و بالاتر		۶	۳/۶
جمع		۱۶۵	۱۰۰

همان‌طور که از جدول فوق مشخص است ۳۸/۲ درصد از آزمودنی‌ها را آزمودنی‌های دارای تحصیلات فوق دیپلم، ۵۸/۲ درصد از آنان را آزمودنی‌های دارای تحصیلات لیسانس و ۳/۶ را آزمودنی‌های دارای تحصیلات فوق لیسانس و بالاتر تشکیل می‌دهند.

جدول ۴ توزیع فراوانی و درصد آزمودنی ها به تفکیک سابقه کار

فراوانی درصدی	فراوانی	شاخص ها	سطح تحصیلات
۲۸/۵	۴۷		کمتر از ۵ سال
۲۷/۳	۴۵		۶-۱۰ سال
۱۵/۸	۲۶		۱۱-۱۵
۲۸/۵	۴۷		بیش از ۱۶ سال
۱۰۰	۱۶۵		جمع

همان طور که از جدول فوق مشخص است ۲۸/۵ درصد از آزمودنی ها را آزمودنی های دارای سابقه کار کمتر از ۵ سال، ۲۷/۳ درصد از آنان را آزمودنی های دارای سابقه بین ۶ تا ۱۰ سال و ۱۵/۸ را آزمودنی های دارای سابقه کار بین ۱۱ تا ۱۵ سال و ۲۸/۵ درصد از آنان را آزمودنی های دارای سابقه کار بالاتر از ۱۶ سال تشکیل می دهند.

به منظور پاسخ دهی به سؤال های اول تا ششم پژوهش که به قرار زیر است :

۱. آیا توانایی و آگاهی می تواند در استفاده از طرح درس مؤثر باشد؟
  ۲. آیا آگاهی از مزایای طرح درس می تواند در استفاده از طرح درس مؤثر باشد؟
  ۳. آیا کمبود فرصت برای تهیه طرح درس می تواند در استفاده از طرح درس مؤثر باشد؟
  ۴. آیا حجم و نوع درس می تواند در استفاده از طرح درس مؤثر باشد؟
  ۵. آیا گذراندن کلاس های آموزشی طرح درس می تواند در استفاده طرح مؤثر باشد؟
  ۶. آیا واکنش مسئولان مدرسه می تواند در استفاده از طرح درس مؤثر باشد؟
- از آزمون t استفاده شده است. یافته های این مطالعه همان طور که از جدول زیر مشخص است نشان می دهد که:

جدول ۵: نتایج آزمون T تک گروهی برای بررسی میانگین نمره‌های توانایی و آگاهی، آگاهی از مزایای طرح درس، کمبود فرصت، حجم و نوع درس، گذراندن کلاس‌های آموزشی، واکنش مسئولان مدرسه -

تواند در استفاده از طرح درس

متغیرها	میانگین نمونه	میانگین نظری	انحراف معیار	درجه آزادی	T	سطح معناداری	تفاوت میانگین‌ها
توانایی و آگاهی از استفاده از طرح درس	۳/۹۵	۳	۰/۵۷۷	۱۶۴	۲۱/۲۱۹**	۰/۰۰۰	۰/۹۵۳
آگاهی از مزایای طرح درس	۳/۸۴	۳	۰/۵۹۱	۱۶۴	۱۸/۳۲۷**	۰/۰۰۰	۰/۸۴۴
کمبود فرصت	۳/۱۵	۳	۰/۶۵۳	۱۶۴	۳/۰۵۶**	۰/۰۰۳	۰/۱۵۵
حجم و نوع درس	۳/۴۲	۳	۰/۵۵۸	۱۶۴	۹/۷۹۶**	۰/۰۰۰	۰/۴۲۶
گذراندن کلاس‌های آموزش طرح درس	۳/۸۵	۳	۰/۵۰۷	۱۶۴	۲۱/۶۷۲**	۰/۰۰۰	۰/۸۵۶
واکنش مسئولان	۳/۶۲	۳	۰/۹۱۲	۱۶۴	۸/۷۸۳**	۰/۰۰۰	۰/۶۲۴

توانایی و آگاهی از نحوه تهیه طرح درس ($P < 0/01$ و $t = 21/219$)، آگاهی از مزایای طرح درس ($P < 0/01$ و $t = 18/327$)، کمبود فرصت ($P < 0/01$ و $t = 3/056$)، حجم و نوع درس ($P < 0/01$ و $t = 9/796$)، گذراندن کلاس‌های آموزشی طرح درس ($P < 0/01$ و $t = 21/672$)، و واکنش مسئولان ($P < 0/01$ و $t = 8/783$) دارای سطح معناداری کمتر از $0/01$ است و این مقدار بیانگر این موضوع است که موارد مطرح شده در سؤال‌های یکم تا ششم نقش مهمی در استفاده از طرح درس توسط معلمان دارند. به عبارت دیگر، پاسخ همه سؤال‌های ۱ تا ۶ به شرح ذیل، مثبت است.

جدول ۶: نتایج آزمون T دو گروه مستقل برای مقایسه بین متغیرهای جمعیتی و حرفه‌ای (جنسیت) در استفاده از طرح درس

متغیرها	گروه‌ها	میانگین	انحراف معیار	t	سطح معناداری	تفاوت میانگین‌ها
توانایی و آگاهی از استفاده طرح درس	زن	۳/۹۳	۰/۶۰۴	-۰/۴۱۳	۰/۶۸۰	-۰/۰۳۷
	مرد	۳/۹۷	۰/۵۴۶			
آگاهی از مزایای طرح درس	زن	۳/۸۶	۰/۶۰۸	۰/۵۷۳	۰/۵۶۷	۰/۰۵۳
	مرد	۳/۸۱	۰/۵۷۴			
کمبود فرصت	زن	۲/۹۵	۰/۶۰۷	-۴/۰۰۶**	۰/۰۰۰	-۰/۴۳۵
	مرد	۳/۳۹	۰/۶۳۱			

۱۲۷ بررسی روش های ترغیب معلمان به استفاده از طرح درس در دوره راهنمایی...

حجم و نوع درس	زن	۳/۲۶	۰/۴۶۴	-۴/۲۹۲**	۰/۰۰۰	-۰/۳۵۶
	مرد	۳/۶۱	۰/۶۰۰			
گذراندن کلاس های آموزش طرح درس	زن	۳/۸۰	۰/۵۲۸	-۱/۴۰۹	۰/۱۶۱	-۰/۱۱۱
	مرد	۳/۹۱	۰/۴۷۸			
واکنش مسئولان	زن	۳/۶۶	۰/۸۷۸	۰/۵۸۸	۰/۵۵۸	۰/۰۸۴
	مرد	۳/۵۷	۰/۹۵۵			

به منظور پاسخ دهی به سؤال هفتم پژوهش (آیا بین متغیرهای جمعیتی و حرفه‌ای (جنسیت) و استفاده از طرح درس رابطه وجود دارد؟) بررسی نظرهای معلمان درباره عوامل شش گانه (توانایی و آگاهی از نحوه تهیه طرح درس - عدم آگاهی از مزایای طرح درس - کمبود فرصت برای تهیه طرح درس - حجم و نوع درس - گذراندن کلاس های آموزشی طرح درس - واکنش مسئولان مدرسه) نشان می دهد که: بین نظرهای زنان و مردان در خصوص عوامل کمبود ($P < 0/01$ و $t = -4/006$)، و حجم و نوع درس ($P < 0/01$) و نقش آنها در استفاده معلمان از طرح درس تفاوت معنادار وجود دارد. در مورد هر دو عامل میانگین نمره مردان بالاتر از زنان است

جدول ۷: نتایج آزمون T دو گروه مستقل برای مقایسه بین متغیرهای جمعیتی و حرفه‌ای (وضعیت تأهل) در استفاده از طرح درس

متغیرها	گروه‌ها	میانگین	انحراف معیار	t	سطح معناداری	تفاوت میانگین‌ها
توانایی و آگاهی از استفاده طرح درس	مجرد	۴/۰۰	۰/۵۹۴	۰/۶۸۰	۰/۴۹۷	۰/۰۷۲
	متاهل	۳/۹۳	۰/۵۷۳			
آگاهی از مزایای طرح درس	مجرد	۳/۸۷	۰/۵۹۰	۰/۳۲۹	۰/۷۴۲	۰/۰۳۵
	متاهل	۳/۸۳	۰/۵۹۴			
کمبود فرصت	مجرد	۲/۹۲	۰/۵۲۱	-۲/۹۵۹**	۰/۰۰۴	-۰/۳۰۴
	متاهل	۳/۲۲	۰/۶۷۵			
حجم و نوع درس	مجرد	۳/۲۸	۰/۴۷۴	-۱/۸۵۷	۰/۰۶۵	-۰/۱۸۸
	متاهل	۳/۴۷	۰/۵۷۷			
گذراندن کلاس های آموزش طرح درس	مجرد	۳/۸۹	۰/۴۲۶	۰/۵۷۴	۰/۵۶۷	۰/۰۵۳
	متاهل	۳/۸۴	۰/۵۳۱			
واکنش مسئولان	مجرد	۳/۷۱	۰/۸۲۵	۰/۷۳۲	۰/۴۶۵	۰/۱۲۲
	متاهل	۳/۵۹	۰/۹۳۹			

به منظور پاسخ دهی به سؤال هشتم (آیا بین متغیرهای جمعیتی و حرفه‌ای (وضعیت تأهل) و استفاده از طرح درس رابطه وجود دارد؟) رابطه متغیرهای جمعیت شناختی (وضعیت تأهل) و عوامل شش گانه (توانایی و آگاهی از نحوه تهیه طرح درس - آگاهی از مزایای طرح درس - کمبود فرصت برای تهیه طرح درس - حجم و نوع درس - گذراندن کلاس‌های آموزشی طرح درس - واکنش مسئولان مدرسه) نشان می‌دهد که:

همان طور که از جدول فوق مشخص است، تنها در خصوص عامل کمبود فرصت بین نظرهای افراد متأهل و مجرد تفاوت معنی‌دار مشاهده شد ($P < 0/05$ و $t = -2/959$). به عبارت دیگر، تحلیل‌ها حاکی از این است که افراد متأهل فرصت کمتری در مقایسه با افراد مجرد در خصوص تهیه و استفاده از طرح درس دارند. روشن است که افراد متأهل به دلیل مشغله‌های زندگی زناشویی فرصت کمتری برای تهیه طرح درس دارند.

جدول ۸: نتایج آزمون تحلیل واریانس برای مقایسه بین متغیرهای جمعیتی و حرفه‌ای (سطح تحصیلات) در استفاده از طرح درس

متغیرها	درجه آزادی	F	سطح معناداری
توانایی و آگاهی از استفاده از طرح درس	۲ و ۱۶۴	۲/۲۱۵	۰/۱۱۲
آگاهی از مزایای طرح درس	۲ و ۱۶۴	۷/۸۴۰**	۰/۰۰۱
کمبود فرصت	۲ و ۱۶۴	۴/۳۱۱*	۰/۰۱۵
حجم و نوع درس	۲ و ۱۶۴	۰/۴۳۶	۰/۶۴۷
گذراندن کلاس‌های آموزش طرح درس	۲ و ۱۶۴	۱/۷۶۸	۰/۱۷۴
واکنش مسئولان	۲ و ۱۶۴	۰/۳۷۵	۰/۶۸۸

تحلیل‌های انجام شده در خصوص سؤال نهم (آیا بین متغیرهای جمعیتی و حرفه‌ای (سطح تحصیلات) و استفاده از طرح درس رابطه وجود دارد؟) حاکی از این است که در ارتباط با سطح تحصیل، نظرهای معلمان با سطح تحصیل مختلف تنها در مورد عوامل آگاهی از مزایای طرح درس ($P < 0/01$ و $F = 7/840$)، و کمبود فرصت ($P < 0/05$ و $F = 4/311$) متفاوت است. نتایج آزمون‌های تعقیبی نیز نشان می‌دهد که در مورد عامل آگاهی از مزایای طرح درسی همراه با افزایش سطح تحصیل، اهمیت آگاهی از مزایای طرح درس افزایش می‌یابد. در خصوص کمبود فرصت افراد با تحصیلات بالاتر، میانگین کمتری در این عامل کسب کرده‌اند.

جدول ۹: نتایج آزمون تحلیل واریانس برای مقایسه بین متغیرهای جمعیتی و حرفه-ای (سابقه کار) در استفاده از طرح درس

سطح معناداری	F	درجه آزادی	متغیرها
۰/۴۶۹	۰/۸۴۸	۳ و ۱۶۴	توانایی و آگاهی از استفاده از طرح درس
۰/۷۱۱	۰/۴۵۹	۳ و ۱۶۴	آگاهی از مزایای طرح درس
۰/۰۰۸	۴/۰۹۳**	۳ و ۱۶۴	کمبود فرصت
۰/۱۲۲	۱/۹۶۰	۳ و ۱۶۴	حجم و نوع درس
۰/۱۰۷	۲/۰۶۴	۳ و ۱۶۴	گذراندن کلاس های آموزش طرح درس
۰/۸۷۲	۰/۲۳۵	۳ و ۱۶۴	واکنش مسئولان

نتایج تحلیل های مربوط به سؤال دهم (آیا بین متغیرهای جمعیتی و حرفه ای (سابقه کار) و استفاده از طرح درس رابطه وجود دارد؟) حاکی از این است که بین نظرهای معلمان با سابقه کار متفاوت در مورد نقش عوامل شش گانه (عدم توانایی و آگاهی از نحوه تهیه طرح درس- آگاهی از مزایای طرح درس- کمبود فرصت برای تهیه طرح درس- حجم و نوع درس- گذراندن کلاس های آموزشی طرح درس- واکنش مسئولان مدرسه)، تنها در خصوص عامل کمبود فرصت تفاوت معنی دار مشاهده شد. به عبارت دیگر، نتایج این تحلیل نشان می دهد که همراه با افزایش سابقه کار، عامل کمبود فرصت اهمیت بیشتری پیدا می کند.

جدول ۱۰: نتایج آزمون t تک گروهی برای بررسی بین میانگین نمره های متغیرهای جمعیتی و حرفه ای (گذراندن دوره های آموزشی طرح درس) در استفاده از طرح درس

تفاوت میانگین ها	سطح معناداری	t	انحراف معیار	میانگین	گروه ها	متغیرها
-۰/۰۷۰	۰/۶۷۱	-۰/۴۹۲	۰/۵۳۳	۳/۹۴	بلی	توانایی و آگاهی از استفاده از طرح درس
			۰/۷۹۰	۴/۰۱	خیر	
۰/۴۴۵	۰/۰۰۰	۳/۵۸۸**	۰/۵۷۰	۳/۹۱	بلی	آگاهی از مزایای طرح درس
			۰/۵۷۷	۳/۴۶	خیر	
-۰/۵۸۶	۰/۰۰۰	-۴/۳۵۲**	۰/۵۸۳	۳/۰۶	بلی	کمبود فرصت
			۰/۸۰۲	۳/۶۵	خیر	
-۰/۴۰۹	۰/۰۰۱	-۳/۴۸۳**	۰/۵۳۳	۳/۳۶	بلی	حجم و نوع درس

			۰/۵۸۳	۳/۷۷	خیر	
			۰/۴۸۸	۳/۸۴	بلی	گذراندن کلاس‌های آموزش
-۰/۰۵۹	۰/۵۹۴	-۰/۵۳۴	۰/۶۱۲	۳/۹۰	خیر	طرح درس
			۰/۹۱۷	۳/۶۲	بلی	واکنش مسئولان
۰/۰۱۸	۰/۹۲۶	-۰/۰۹۳	۰/۹۰۷	۳/۶۴	خیر	

در خصوص سؤال یازدهم (آیا بین متغیرهای جمعیتی و حرفه‌ای (گذراندن دوره‌های آموزشی طرح درس) و استفاده از طرح درس رابطه وجود دارد؟) مبنی بر رابطه گذراندن دوره‌های آموزشی طرح درس با عوامل شش گانه (توانایی و آگاهی از نحوه تهیه طرح درس- آگاهی از مزایای طرح درس- کمبود فرصت برای تهیه طرح درس- حجم و نوع درس- گذراندن کلاس- های آموزشی طرح درس- واکنش مسئولان مدرسه) مؤثر بر استفاده از طرح درس، نتایج نشان می‌دهد که:

بین نظرهای معلمان دوره دیده و دوره ندیده در مورد نقش عوامل ۶ گانه در استفاده معلمان از طرح درس، در ۳ عامل آگاهی از مزایای طرح درس ($P < ۰/۰۱$ و $t = ۳/۵۸۸$)، کمبود فرصت ($t = ۰/۰۱$ و $P < ۴/۳۵۲$) و حجم و نوع درس ($P < ۰/۰۱$ و $t = -۳/۴۸۳$) تفاوت معنادار مشاهده شد. همچنین، نتایج این تحلیل‌ها نشان می‌دهد که معلمان دوره دیده بیش از معلمان دوره ندیده به عامل آگاهی از مزایای طرح درس تأکید داشته‌اند. با این حال، در مورد ۲ عامل دیگر (کمبود فرصت، و حجم و نوع درس) نتیجه بر عکس است.

جدول ۱۱: نتایج آزمون تحلیل واریانس برای مقایسه بین متغیرهای علاقه مندی و رضایت از شغل در استفاده از طرح درس

متغیرها	درجه آزادی	F	سطح معناداری
توانایی و آگاهی از استفاده از طرح درس	۲ و ۱۶۴	۶/۴۱۹**	۰/۰۰۲
آگاهی از مزایای طرح درس	۲ و ۱۶۴	۱/۸۱۵	۰/۱۶۶
کمبود فرصت	۲ و ۱۶۴	۲/۱۳۱	۰/۱۲۲
حجم و نوع درس	۲ و ۱۶۴	۱/۲۰۷	۰/۳۰۲
گذراندن کلاس‌های آموزش طرح درس	۲ و ۱۶۴	۹/۶۸۶**	۰/۰۰۰
واکنش مسئولان	۲ و ۱۶۴	۲/۴۳۶	۰/۰۹۱

در نهایت، در خصوص تأثیر عامل رضایت شغلی نظرهای معلمان در خصوص عوامل شش گانه، نتایج حاکی از این است که توانایی و آگاهی از استفاده از طرح درس ($P < 0/01$) و $F = 6/419$)، و گذراندن کلاس های آموزش طرح درس ($P < 0/01$ و $F = 9/686$) از عوامل مهم و مؤثر بوده اند.

به عبارت دیگر، همراه با افزایش رضایت شغلی، اهمیت آگاهی از استفاده از طرح درس افزایش می یابد. و همچنین، معلمان دارای رضایت شغلی متوسط، اهمیت کمتری را برای عامل گذراندن دوره های آموزش طرح درس در نظر می گیرند. یافته های این فرضیه با نظریه علاقه بند (۱۳۸۶) که رضایت شغلی را تابعی از انطباق و سازگاری انتظارات سازمانی با نیازهای فرد می داند و معتقدند در صورتی که بین این دو عامل هماهنگی و تعادل موجود باشد، رضایت شغلی حاصل می شود و عملکرد توأمأ، هم برآورنده انتظارات سازمان است و هم، متقابلاً نیازهای فرد را تأمین می کند مشابهت دارد (ص ۶۸).

بحث و نتیجه گیری

برپایه یافته های حاصل از این پژوهش و با توجه به پیشینه پژوهش و یافته های پژوهش های دیگر، نتایج کلی که از این پژوهش حاصل می شود به شرح زیر می باشد:

یافته های این پژوهش نشان می دهد که عدم توانایی و آگاهی از نحوه تهیه طرح درس، عدم آگاهی از مزایای طرح درس، کمبود فرصت، حجم و نوع درس، گذراندن کلاس های آموزشی طرح درس و واکنش مسئولان همگی درس توسط معلمان دارند. به عبارت دیگر پاسخ همه سؤال های ۱ تا ۶ مثبت است. در پژوهش های دیگر نتایج مشابهی به دست آمده است. برای نمونه: یافته های سؤالات اول تا ششم با یافته های پژوهشی علی اکبر آزادی طلب تحت عنوان: «بررسی علل مقاومت آموزگاران و دبیران مرد در برابر نوشتن طرح درس» که در سال ۱۳۷۴ بر روی ۱۰۰ نفر از آموزگاران و دبیران مناطق آموزش و پرورش تهران انجام شده است و نتایج آن به قرار زیر است، مطابقت دارد:

- ۸۰ درصد از معلمان اعتقاد دارند که علت ننوشتن طرح درس، به خاطر عدم آگاهی از نحوه نوشتن طرح است؛

- ۷۵ درصد معلمان اعتقاد دارند که نداشتن اوقات فراغت در خارج از مدرسه باعث ننوشتن طرح درس است؛

- ۸۰ درصد از معلمان استفاده از طرح درس را در بازه کار خود مفید دانسته‌اند؛
- ۷۳ درصد معلمان معتقد به تأثیر وجود ضوابط و مقررات ویژه برای برخورد با افراد خاصی در مقوله طرح درس بوده‌اند؛
- ۸۱ درصد نبود، کلاس‌های آموزشی را از عوامل اصلی و مؤثر در نوشتن طرح درس دانسته‌اند؛
- ۶۴ درصد از معلمان معتقدند که ارزش‌گذاری مسئولان مدرسه و اداره به علاقمند شدن معلمان به استفاده از طرح درس کمک می‌کند؛

یافته‌های حاصل از سؤال‌های ششم تا نهم که به بررسی متغیرهای جنسیت، وضعیت تأهل، سطح تحصیلات با استفاده از طرح درس می‌پردازد نیز مبین این مسئله است که بین نظرات زنان و مردان در استفاده از طرح درس تفاوت معناداری وجود دارد و میانگین نمره مردان در این متغیر بالاتر از زنان است. بین نظرهای افراد متأهل و مجرد در استفاده از طرح درس تفاوت معنی‌داری مشاهده شد. به عبارت دیگر، تحلیل‌ها حاکی از این است که افراد متأهل فرصت کمتری در مقایسه با افراد مجرد در خصوص تهیه و استفاده از طرح درس دارند. تحلیل‌های انجام شده در خصوص متغیر سطح تحصیلات و استفاده از طرح درس نیز حاکی از این است که در ارتباط با سطح تحصیل، نظرهای معلمان با سطح تحصیل مختلف متفاوت است. همچنین یافته‌های این سؤالات با یافته‌های سالمی و الهام‌پور (۱۳۸۷) مشابهت دارد. وی در پژوهش خود که بر روی ۵۰۰ نفر از دبیران دبیرستان‌های خوزستان مطالعه کرده یافته است که بین دبیران زن و مرد بر حسب عدم گرایش به طرح درس تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

همچنین یافته‌های این سؤالات با یافته‌های نادری (۱۳۷۶) مشابهت دارد. وی در پژوهش خود دریافته است که عواملی چون در ذهن داشتن طرح درس، دلسردی عمومی از بابت حقوق و مزایا، عدم تشویق مدیران، طرح درس با معلومات محصل و زمان کلاس، وضعیت تحصیلات معلمان، مشغله‌های فکری و کاری آنان هماهنگی ندارد. مشغولیت فکری، ارتباط کم درس با تدریس خوب، اجباری نبودن طرح درس، دست‌وپاگیر بودن طرح درس، از جمله مواردی هستند که در عدم استفاده معلمان از طرح درس مؤثر واقع شده است. همچنین با توجه به نتایج تحقیق، ۷۰٪ از افراد نمونه تحقیق اظهار داشتند که در حد زیاد با طرح درس آشنا نیستند و اینکه احتمالاً یکی از دلایل عدم استفاده از طرح درس، عدم آشنائی معلمان با طرح درس نویسی می‌باشد.

با توجه به نتایج همین تحقیق، ۷۸٪ از افراد نمونه تحقیق اظهار داشتند که به طور زیاد، طرح درس وقت گیر و با محدودیت زمانی روبرو هستند. پس می توان نتیجه گرفت که یکی از دلایل عدم استفاده معلمان از طرح درس، وقت گیر بودن آن است.

یافته های به دست آمده از سؤال دهم پژوهش هم بیانگر این موضوع است که همراه با افزایش سابقه کار، عامل کمبود فرصت، اهمیت بیشتری در استفاده از طرح درس پیدا می کند. همچنین یافته های این سؤال با پژوهش خداوردی امامی و اکبرزاده همای (۱۳۷۳)، «بررسی چگونگی استفاده معلمان ناحیه یک تبریز از طرح درس» مشابهت دارد. نمونه آماری این پژوهش ۱۰۰ نفر از معلمان مرد و زن ناحیه یک تبریز که ۵۲ نفر مرد و ۴۸ نفر زن بوده اند و به وسیله پرسش نامه ای با ۱۷ سؤال بسته به نتایج زیر دست یافته اند، مطابقت دارد نتایج این پژوهش بیانگر این موضوع است که:

بیش از ۶۰ درصد معلمان (دیپلم، فوق دیپلم و لیسانس) به علت بی علاقتگی به شغل خود، داشتن سابقه، تجربه و مهارت در امر تدریس و کلاس داری، ۴۴ درصد به علت وقت گیر بودن و ۲۹ درصد به علت سابقه زیاد و نزدیک شدن به دوران بازنشستگی از طرح درس استفاده نمی کنند.

یافته های سالمی و الهام پور (۱۳۸۷) در ارتباط با سؤال دهم این پژوهش مطابقت دارد به طوری که نتایج تحقیقات ایشان نشان داده است که بین نظرات دبیران با سابقه کمتر و بالاتر از ده سال نسبت به استفاده از طرح درس تفاوت معنی داری وجود دارد.

همچنین در خصوص سؤال یازدهم پژوهش، بین نظرهای معلمان دوره دیده و دوره ندیده در استفاده از طرح درس تفاوت معنی دار مشاهده شد. همچنین، نتایج این تحلیل ها نشان می دهد که معلمان دوره دیده بیش از معلمان دوره ندیده به عامل آگاهی از مزایای طرح درس تأکید داشته اند. نتایج حاصل از این فرضیه با یافته های پژوهشی میراب (۱۳۸۰) تحت عنوان «روش های ترغیب معلمان به استفاده از طرح درس» انجام شده است مطابقت دارد. چرا که یافته پژوهشی ایشان بیانگر این موضوع است که شرکت در کلاس های آموزشی طرح درس یکی از بهترین عوامل ترغیب معلمان به استفاده از طرح درس است. چرا که معلمان با شرکت در دوره های آموزشی ضمن خدمت با یافته های جدید علمی و با روش های جدید تعلیم و تربیت آشنا می شوند، انتظار می رود در پایان دوره در رفتار آنان تغییرات مثبتی به وجود آید.

در نهایت یافته‌های حاصل از سؤال دوازدهم پژوهش حاکی از این است که همراه با افزایش رضایت شغلی، اهمیت آگاهی از استفاده از طرح درس افزایش می‌یابد. همچنین، معلمان دارای رضایت شغلی متوسط، اهمیت کمتری را برای عامل گذراندن دوره‌های آموزش طرح درس در نظر می‌گیرند. نتایج حاصل از این سؤال پژوهش با یافته‌های نیره لطفی و اکرم سلیمانی (۱۳۷۷) تحت عنوان «بررسی میزان استفاده از طرح درس توسط آموزگاران زن در ناحیه یک تبریز» بر روی ۱۰۰ نفر از معلمان زن شاغل اجر گردید مطابقت دارد. نتایج حاصل از این پژوهش به این قرار است که علل عدم استفاده بیشتر معلمان از طرح درس شامل مواردی همچون بی‌علاقگی به شغل، اتکا به سابقه و تجربه در امر تدریس، مشکلات اقتصادی و داشتن شغل دوم و همچنین عدم داشتن انگیزه است.

- در جهت رسیدن به هدف اصلی پژوهش که مشخص کردن روش‌های ترغیب معلمان به استفاده از طرح درس است، پیشنهاد می‌شود با توجه به اطلاعات به دست آمده در خصوص پاسخگویان به سؤال اول پرسش نامه (تا چه میزان علاقه مند به استفاده از طرح درس هستید؟) برای کسانی که علاقه مند به استفاده از طرح درس نیستند، در جهت تغییر نگرش آنان، امکان بازدیدهای گروهی از واحدهای آموزشی استان‌های دیگر ترتیب داده شود تا به تبادل نظر و انتقال تجربه‌های مفید بپردازند.

- پیشنهاد می‌شود ضمن رعایت ضوابط و شرایط، با توجه به نتایج پژوهش در مورد پاسخ به سؤال هفتم پرسش نامه (مشکل‌های اقتصادی تا چه میزان باعث عدم رغبت شما به استفاده از طرح درس می‌شود؟) برای رفع مشکل‌های اقتصادی، با تشویق‌های مادی، زمینه ایجاد انگیزه و رغبت کافی برای تهیه و استفاده از طرح درس فراهم گردد.

- پیشنهاد می‌شود ضمن توجه به توانایی‌ها و دانش و معلومات اولیه معلمان به هنگام شرکت در دوره‌های آموزشی و اساتید دوره به وجود آورده شود که در این زمینه توجه به زمان و مکان تشکیل دوره‌ها و همچنین استفاده از اساتید متخصص که خود نیز هنگام تدریس از طرح درس استفاده می‌کنند، بسیار مهم به نظر می‌رسد.

- پرسشنامه نظرسنجی طرح درس بر روی نمونه بزرگ تری اجرا گردد و سپس با روش تحلیل عاملی، مؤلفه‌های مؤثر بر ترغیب معلمان مشخص گردد.

- با توجه به اینکه تحقیق حاضر در دوره راهنمایی تحصیلی مورد بررسی قرار گرفته است شایسته است مسئولان محترم در جهت شناخت هر چه بیشتر روش‌های ترغیب استفاده از طرح درس و

مشکل های عدم استفاده از طرح درس را در دوره های مختلف تحصیلی و رشته های مختلف درسی نیز مورد بررسی قرار دهند.

منابع فارسی

ابراهیمی، ن. (۱۳۸۸). جایگاه رسانه های آموزشی در فرآیند آموزش و اصول انتخاب آنها.

نشریه داخلی علمی آموزش و پرورش، سال دوم، شماره ۵، ص ۴۵-۶۸.

احدیان، م و آقازاده، م. (۱۳۷۸). راهنمای کاربردی روش های نوین تدریس. تهران: پژمان.

امامی، خ و اکبرزاده همای، ح. (۱۳۷۳). بررسی چگونگی استفاده معلمان ناحیه یک تبریز

از طرح درس. رساله کارشناسی ارشد چاپ نشده. دانشگاه تبریز.

آزادی طلب، ع. ا. (۱۳۷۴). بررسی علل مقاومت آموزگاران و دبیران مرد در برابر نوشتن

طرح درس. رساله کارشناسی ارشد چاپ نشده. دانشگاه تهران.

بست، ج. (۱۳۸۶). روش های تحقیق در علوم تربیتی و رفتاری. ترجمه حسن پاشا شریفی و

نرگس طالقانی. تهران: انتشارات رشد.

پورمحمد، ع. (۱۳۷۶). بررسی تأثیر به کارگیری آموزش از طریق تکنولوژی آموزشی و

طراحی منظم آموزشی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان آموزشگاه فنی تبریز. رساله کارشناسی

ارشد چاپ نشده. دانشگاه تبریز.

سالمی، م و الهام پور، ح. (۱۳۸۷). شناسایی عوامل عمده گرایش دبیران به تهیه و استفاده از

طرح درس در دبیرستان های استان خوزستان. مجله علوم تربیتی، سال شانزدهم، شماره ۱، ص

۶۹-۸۶.

سیف، ع. ا. (۱۳۸۸). روانشناسی پرورشی. تهران: آگاه.

سیف، ع. ا. (۱۳۸۴). سنجش فرایند و فرآورده یادگیری (روش های قدیم و جدید). تهران:

دوران.

سیف، ع. ا. (۱۳۸۶). اندازه گیری و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی. تهران: آگاه.

شعبانی، ح. (۱۳۸۵). مهارت ها آموزشی. تهران: سمت.

شریفی، ح. پ. (۱۳۸۹). اصول روان سنجی و روان آزمائی. تهران: رشد.

صفوی، ا. ا. (۱۳۸۱). کلیات روش ها و فنون تدریس. تهران: دفتر برنامه ریزی و تالیف

کتاب آموزشی خبری فناوران روستا، سال دوم، شماره ۵.

- علاقه‌بند، ع. (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی آموزش و پرورش. تهران: روان.
- عمید، ح. (۱۳۷۶). فرهنگ عمید. تهران: امیرکبیر.
- لطفی، ن و سلیمانی، ا. (۱۳۷۷). بررسی میزان استفاده از طرح درس توسط آموزگاران زن در ناحیه یک تبریز، رساله کارشناسی ارشد چاپ نشده. دانشگاه تبریز.
- مجدفر، م. (۱۳۷۳). طرح درس نرم افزاری مناسب در تکنولوژی آموزشی. تهران: چاپار فرزنانگان.
- ملکی، ح. (۱۳۷۹). برنامه ریزی درسی. مشهد: پیام اندیشه.
- نادری، ف. (۱۳۷۶). دلایل عدم استفاده معلمان مقطع متوسطه از طرح درس روزانه. رساله کارشناسی ارشد چاپ نشده. دانشگاه اراک.
- ولف ریچارد. (۱۳۷۹). ارزشیابی آموزشی. ترجمه علیرضا کیامنش. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- هارو، آ.ج. (۱۹۷۲). طبقه‌بندی هدف‌های تربیتی: حیطه روانی- حرکتی. ترجمه علیرضا کیامنش. (۱۳۶۵). تهران: وزارت آموزش و پرورش، دفتر امور کمک آموزشی و کتابخانه‌ها.

منابع انگلیسی

- Andrew, T. (2007).** *School subtracts math texts to add e-lessons' tests.* Education Week: Bethesda, 26(36), 10-12.
- Colleen, A. R. (2007).** *Tools for teaching.* English Journal (High school edition), 96(5), 107-112.
- McHugh, M. W. (2007).** *Differentiation instruction in the regular classroom: How to reach and teach all learners, Grades 3-12.* Journal for the Education of the Gifted: Waco, 30(3), 404-410.
- Nancy, E. D., Laura, O., & Elise, M. F. (2007).** *G-instructing at the secondary level: Strategies for success.* Reston, 39(6), 12-19.